

«Ұшқыр ой алаңы» оқушылардың республикалық дебаттық турнирін өткізу ережелері

1-тарау. Жалпы ережелер

1. «Ұшқыр ой алаңы» оқушылардың республикалық дебаттық турнирін (бұдан әрі – Турнир) өткізу ережелері Турнирдің мақсатын, міндеттерін, өткізу және қаржыландыру тәртібін анықтайды.

2. Турнирдің мақсаты: республика оқушыларының арасында мектептік дебаттық қозғалысты дамыту және насихаттау, мектептегі дебаттық қозғалысты дамыту және қолдау.

3. Турнирдің міндеттері:

1) білім алушылардың жалпы мәдени ой-өрісін кеңейту, оқушылар арасындағы академиялық білім деңгейін көтеру, білім алушылардың шешендік сөйлеу өнері дағдыларын және сендіру әдістерін қалыптастыру, зияткерлік, шығармашылық қабілеттерін, зерттеу, ұйымдастыру дағдыларын, коммуникативтік біліктерін дамыту;

2) қазақстандық қоғамда орын алған өзекті мәселелі жағдайларды талдау мен көпшілік алдында талқылау арқылы білім алушылардың позитивті, сыни ойлауын, жүйелі талдау дағдыларын, өз көзқарастарын, нақты мәселелерді шешу жолдары мен тетіктерін табу, дәлелдеме жасау өнерін қалыптастыру, парламенттік мәдениет элементтерін дамыту;

3) оқушылардың демократиялық қоғамдағы азаматтық көзқарастары мен өмір сүру дағдыларын қалыптастыру, отансүйгіштік сезімін тәрбиелеу, туған өлкенің, елдің мәселелерін талқылау мен шешудегі жауапкершілік, қатысушылық сезімін қалыптастыру;

4) жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің, қосымша білім беру педагогтерінің балалар мен жастарды өзекті қоғамдық саяси тақырыптарды талқылауға тарту, азаматтық көзқарастарын дамыту және конструктивті диалог пен пікірталасты жүргізу мәдениетін қалыптастыру жұмыстарын жандандыру;

5) оқушылар арасында интеллектуалды жарыстар мен конструктивті пікірталастарды насихаттау, дебаттық клубтар мен педагогтер арасында тәжірибе алмасуға ықпал ету. Бұл қайталау емес пе?

4. Турнирді Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы өткізеді.

5. Ұйымдастырушылар Турнирді дайындау және өткізу үшін Турнирдің ұйымдастыру комитетінің құрамын қалыптастырады.

2-тарау. Турнирді өткізу уақыты мен орны

6. Турнирдің республикалық кезеңі **2019 жылғы 24-25 ақпанда Алматы қаласының**, Оқушылар сарайында өткізіледі, мекен жайы: Достық көшесі, 124. Қатысушылардың келу күні – 23 ақпан, қайту күні – 26 ақпан. Тұратын орны: Алматы қаласы Оқушылар сарайының жыл бойы жұмыс істейтін «Өрнек» лагері (Қарасай ауданы, Райымбек ауылдық округі, Долан ауылы).

7. Турнирдің республикалық кезеңіне қатысу үшін облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың білім басқармалары басшыларының қолы қойылған өтінімі **2019 жылғы 8 ақпанға дейін rumcdo.muz@mail.ru** электронды поштасына қабылданады (1-қосымша).

Өтінімге қоса тіркеледі:

1) Турнирдің облыстық (қалалық) кезеңін өткізу нәтижелері бойынша білім алушылар мен жетекшісінің Турнирге қатысу үшін жолдауы туралы білім басқармасы басшысының бұйрығының көшірмесі;

2) қатысушылардың және топ жетекшілерінің жеке басын куәландыратын құжаттардың көшірмелері.

3-тарау. Турнирге қатысушылар

8. Турнир екі кезеңде өткізіледі:

1) бірінші кезең (іріктеу) – өңірлік:

мектепшілік Турнир;

аудандық (қалалық) Турнир;

2) екінші кезең – Республикалық Турнир.

9. Турнирдің бірінші (іріктеу) кезеңін өткізу мерзімдері аудандық (қалалық) білім бөлімдерінің және облыстық, республикалық маңызы бар қалалардың білім басқармаларының басшыларының бұйрығымен анықталады.

10. Мектепшілік Турнирлердің нәтижелері бойынша жоғары балл жинаған Командалар аудандық (қалалық) турнирлерге қатысады. Облыстық турнирлерге аудандық (қалалық) турнирлердің жеңімпаздары қатысады.

11. Республикалық Турнирге облыстық, республикалық маңызы бар қалалардың аудандық деңгейлеріндегі Турнир жеңімпаздары – республиканың жалпы орта білім беру ұйымдарының **8-10 сыныптарының білім алушылары** қатысады.

12. Республикалық Турнирге қатысушылардың саны: **119 адам** (әр өңірден 7 қатысушыдан құралған команда: оның ішінде **6 білім алушы** (3 – қазақ тілінде, 3 – орыс тілінде) және **1 жетекші** (команда жаттықтырушысы).

13. Турнирді өткізу орнына дейін жету жолында, іс-шараны өткізу барысында және тұрғылықты жерге қайту жолында қатысушылардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігі үшін жауапкершілік облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың білім басқармалары анықтаған топ жетекшісіне жүктеледі.

14. Топ жетекшісінің өзімен бірге келесі құжаттары болуы керек:

1) облыстық (қалалық) Турнир кезеңінің қорытындысы бойынша білім алушылар мен топ жетекшісін Турнирге қатысу үшін жолданғаны туралы білім басқармасы басшысы бұйырығының көшірмесі;

2) қатысушылар туралы мәліметтер (Т.А.Ж., туған жылы, сыныбы, оқу орны және білім беру ұйымының мекенжайы, тұрғылықты мекенжайы, телефоны, номинациясы, жұмыс тақырыбы, топ жетекшісінің аты-жөні, қызметтік лауазымы, ұялы телефоны);

3) барлық қатысушылардың және топ жетекшісінің жеке басын куәландыратын құжаттар (төлқұжат), туу туралы куәліктердің көшірмелері.

4-тарау. Турнирді өткізу шарты және тәртібі

15. Турнирдің өңірлік кезеңдерін өткізу бойынша Ұйымдастыру комитеттері Турнирді өткізу шарты мен тәртібін өз еріктерімен анықтайды.

Турнирдің өңірлік деңгейі (мектепішілік, аудандық (қалалық), облыстық (республикалық маңызы бар қалалар үшін – қалалық) қазақ және орыс тілдерінде өткізіледі.

16. Оқушылар дебатта пікірталас сұрақтарына негізгі тақырыптарды таңдайды – бұл Қазақстан Республикасының тұрақтылығы мен гүлденуі, бұл әрбір азаматтың елдің қарқынды дамуына жеке қатысуы, қоғам игілігі үшін жұмыс істеу ниеті мен қабілеті, туған елдің игілігі үшін жастардың шығармашылық және ғылыми әлеуетін іске асыру, Қазақстанның дәстүрлерін сақтау және мәдени мұрасын дамыту – осы және басқа сұрақтар ашық дебаттарда талқылануы мүмкін.

Дебатқа арналған болжамды тақырыптар қоса беріледі (2-қосымша).

17. Турнирге қатысушы командалардың міндеттері:

дебаттың жарияланған тақырыбы бойынша ақпаратты жинастыру (статистика, дәлелдер, пікірлер, дәйексөздер және т.б.);

командадағы спикерлердің рөлін бөлу;

дебат тақырыбы бойынша жақтау және даттау позициясын ойластыру;

кейстерді құру (тақырып өзектілігі, негізгі түсініктер мен өлшемшарттарды анықтау, аргументтер – деректер, түсініктемелер, дәйексөздер, фактілер).

18. Турнирдің барлық ойындары **Карл Поппердің форматы бойынша өткізіледі** (3-қосымша).

19. Турнирдегі командалардың сөз сөйлеу реті қатысушылардың келу күні жеребе тастау арқылы анықталады.

20. Облыс, республикалық маңызы бар қалалардың әр командасының киімдерінің ерекше элементтері болуы қажет: гастуктер, бас киімдер, жеңіл жейдедегі команда эмблемасы.

21. Турнирді ұйымдастыру мен өткізу үшін ұйымдастыру комитетінің құрамы бекітіледі.

Ұйымдастыру комитеті командаларға жеребе өткізеді, дебаттарды өткізу уақытын бекітеді.

22. Әділқазылар алқасының құрамы тәжірибелі спикерлер, Карл Поппер және Мектепішілік ойындардың әлемдік форматындағы дебат әділқазылары, сондай-ақ сала сұрақтары бойынша құзырлы мамандар, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушылары, қосымша білім беру педагогтері мен жалпы білім беретін мектеп мұғалімдері қатарынан анықталады.

Әділқазылар алқасы ойынды тоқтату эксклюзивті құқығына ие Турнирдің басты әділқазысын анықтайды. Турнирдің басты әділқазы шешімі басқа әділқазылар нәтижесімен тең дәрежеде есептеледі.

Ойын барысында әр әділқазы мәліметтерді хаттамаға енгізеді. Әділқазылар коллегиясы ойын қорытындысын ойын аяқталған соң 10 минуттан кейін жариялайды. Бұған қоса, әділқазылар ойынға түсінік беруге міндетті емес.

Әділқазылар коллегиясы командалар арасында жеңімпаздарды, үздік спикерді анықтайды.

Әр әділқазы командалардың ойын нәтижесін команда спикерлері жинаған ұпайлар жиынтығымен анықтайды. Ұпайлар жиынтығы тең болған жағдайда әділқазы жеңген команданы бағалау өлшемшарттарына мейлінше сәйкес келетін командаға береді. Ойынның жалпы қорытындысы командаға әділқазылар алқасы берген ұпайлар санымен анықталады.

23. Үздік спикерді бағалау өлшемшарттары:

- командада жұмыс жасауы;
- спикердің орындайтын рөліне сәйкестілігі;
- сөз сөйлеу қисыны;
- сөз сөйлеу құрылымдылығы;
- регламентті сақтауы;
- сөз сөйлеу түрлілігі мен тереңдігі;
- ұсынылатын пікірлердің дәлелділігі;
- сұрақ қою қабілеті;
- нақты қателердің болмауы;
- сөйлеу мәдениеті.

24. Турнирде қосымша номинациялар бойынша үздік қатысушылар анықталады: «Үздік оратор», «Дебаттық креатив», «Үздік көрермен сұрағы».

5-тарау. Қатысушыларды марапаттау

25. Турнирдің жеңімпаз командалары дипломдармен және бағалы сыйлықтармен марапатталады. Республикалық турнирдің қатысушыларына сертификаттар табысталады.

Мектептегі дебаттық клуб қызметінің ережелері

1. Мектептегі дебаттық клубы қызметінің ережелері жалпы орта, қосымша білім беру ұйымдарында құрылатын дебаттық клуб қызметін реттейтін жергілікті нормативті құжат болып табылады.

2. Мектептік дебаттық клуб (бұдан әрі - Клуб) – «Ұшқыр ой алаңы» оқушылардың мәдени-білім беру жалпыұлттық дебаттық қозғалысы негізінде құрылып, жалпымәдени, зияткерлік, зерттеушілік, коммуникативті, шешендік, азаматтық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған жалпы орта, қосымша білім беру ұйымдарының білім алушыларына арналған балалардың шығармашылық бірлестігі.

2.1. Мектептік дебаттық клуб білім беру ұйымы директорының бұйрығы негізінде құрылады. Мектептік дебаттық клуб қызметіне жалпы басшылық пен бақылауды директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары жүзеге асырады.

2.2. Мектептік дебаттық клубындағы іс-шаралар қыркүйек айында клубтың жалпы жиналысында қабылданады және мектеп директоры мақұлдаған жұмыс жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

2.3. Мектептік дебат клубы өз қызметінде Қазақстан Республикасының Конституциясын, «Білім туралы», «Бала құқықтары туралы», «Кәмелетке толмағандар арасында қылмыстың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарын және басқа да Қазақстан Республикасының заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерін, сондай-ақ осы Қағидаларды басшылыққа алады.

2.4. Мектептік дебат клубының қызметі жариялылыққа, ашықтыққа, әрбір мүшесінің пікірін ескеруге, мәселелерді еркін талқылауға, ұжымдық шешімдер қабылдау қағидаттарына негізделеді.

2.5. Мектептік дебаттық клубы әкімшілікпен, мектеп мұғалімдерімен, қосымша білім беру мұғалімдерімен және аймақтық дебаттық клубының жетекшілерімен өзара тығыз байланыс жасайды.

2.6. Мектептік дебат клубтарының жұмысының негізгі нысаны - мектепішілік дебаттық турнирлер ұйымдастыру және өткізу.

2.7. Мектепішілік дебаттық турнир Карл Поппердің және саяси пікірталас элементтері бар Дүниежүзілік мектеп ойындарының форматы (WSDF) бойынша жүргізіледі.

2.8. Клубтың жұмыс тілдері - қазақ, орыс тілдері. Клуб мүшелерінің халықаралық турнирлерге қатысу мүмкіндігін беру мақсатында дебаттық жаттығулар, ойындар, турнирлер, ағылшын тілінде жүргізіледі.

2.9. Дебаттың тақырыбы тұжырымдалуы нақты, талқылау үшін перспективалы, қатысушылар мен көрермендер үшін өзекті, маңызды мәселелері қамтуы тиіс, тезисті қарапайым «жоқ» деген демеулікті сөзді қосып

кана қарма-қарсы тұжырымдама жасауға болатындай құру, командаларға сапалы аргумент ұсынуға теңдей мүмкіндік беру, зерттеу жұмысын ынталандыру, түрлі деңгейде талқылау мүмкіндігін беру қажет.

2.10. Мектептік дебаттық клубтар өз қызметін мектеп демалыстарын қоса алғанда, барлық оқу жылы ағымында іске асырады.

3. Мектептік Дебат клубының мақсаты: дебаттық турнирлер мен ойындар арқылы оқушыларды интеллектуалдық және тұлғалық дамыту.

4. Дебаттық клубының міндеттері:

Клуб мүшелерінің сын тұрғысынан ойлау, коммуникативтік дағдыларын дамыту, қоғамның әлеуметтік-саяси бағдарланған азаматтарын қалыптастыру; дін, өнер, экономика, қоғам өмірі және т.б. тұрғысынан қазіргі әлемнің түрлі мәселелерін қарастыру арқылы шешендік өнердегі қабілеттерін іске асыру;

мектептің, өңірдің, елдің ең өзекті мәселелеріне қоғамның назарын аударту;

талқыланатын мәселелер бойынша іс жүзінде іске асырылуы мүмкін ықтимал ымыралы шешімдерді шығару, клуб мүшелерінің көзқарасын қорғауға, басқаларды сендіруге және олардың қателіктерін мойындау білігін дағдыландыру;

мектепшілік, аудандық (қалалық), облыстық, республикалық дебаттық турнирлерге, семинарларға, «Ұшқыр ой алаңы» оқушылардың жалпыұлттық дебат қозғалысының ассоциациясының тренингтік бағдарламаларына қатысу үшін спикерлерді дайындау;

мектептік дебаттық клубтарының ойындарын дамыту және жетілдіру, жаңа форматтарды әзірлеу, апробациядан өткізу;

басқа дебаттық клубтармен белсенді және конструктивті өзара әрекеттесу;

қазақстандық және халықаралық дебаттық қозғалыстарды дамыту және нығайту.

4. Мектептік дебаттық клубының бағыттары:

белсенді тұлғаларды өзін-өзі тану үшін жағдай жасау;

оқыту сабақтарын ұйымдастыру;

командаларды қалыптастыру және олардың түрлі деңгейдегі турнирлерге қатысуын қамтамасыз ету;

сынып командалары арасындағы мектеп турнирлерін ұйымдастыру және өткізу;

мектеп, аудан, қала, облыстық және республикалық деңгейдегі тақырыптық турнирлерге қатысу;

клубтың беделді мүшелерін марапаттау;

оқушылардың дебаттық қозғалысына қатысуы;

«Ұшқыр ой алаңы» дебаттық қозғалысының пікірсайыстарында тәуелсіз мектептен тыс турнирлер өткізу арқылы мектептер мен қосымша білім беру ұйымдарының дебаттық клубтарымен байланыс орнату және қолдау;

бұқаралық ақпарат құралдарында, соның ішінде ресми сайт арқылы мектеп пікірталас клубын насихаттау.

5. Мектептік дебаттық клубының құрылымы.

5.1. Мектептік дебаттық клубының жоғарғы органы - жалпы жиналыс. Жалпы жиналыстың құзыретіне дебаттық ережелерін бекіту, президент (басшы) сайлау, Бас төреші сайлау, мектептегі дебат клубына жаңа мүшелерді қабылдау жатады.

5.2. Жалпы жиналыс Мектептік дебаттық клубының қызметіне байланысты басқа да сұрақтарды шешуге құқылы. Мектептің дебат клубы мүшелерінің жалпы жиналысы, әдетте, президент (басшы) немесе Клубтың бас төрешісі арқылы шақырылады.

5.3. Клубтың мүшелерінің кем дегенде 50 пайызы оның отырысында қатысса, Жалпы жиналыстың шешім қабылдауға құқығы бар. Жалпы жиналыстың шешімі жиналысқа қатысқан мектептегі дебаттық клуб мүшелерінің қарапайым көпшілік дауысымен қабылданады. Жалпы жиналыстың шешімдері мектептік дебаттық клубының барлық мүшелері үшін міндетті болып табылады.

5.4. Жалпы жиналысты өткізу тәртібі, оның ішінде дауыс беру тәртібі, жалпы жиналыстың төрағасы мен хатшысының кандидатураларын жалпы жиналыстың өзі айқындайды.

5.5. Жалпы жиналыста Президент (жетекші) төрағалық етеді, ол болмаған кезде - бас төреші. Жалпы жиналыстың шешімдері жалпы жиналыстың төрағасы мен хатшысы қол қойған хаттамалармен ресімделеді.

5.6. Клуб мүшелерінің ішінен президенттің (жетекшінің) және мектептік дебат клубының бас төрешісі жалпы жиналыста бір жыл мерзімге сайланады. Президенттің және Бас төрешінің сайлауы әр жылдың мамыр айында өткізіледі.

5.7. Төраға (бас төреші) кезектен тыс сайлау өткізіледі, егер президент (бас төреші) өзінің өкілеттіктерін жүзеге асыра алмаса немесе Клуб мүшелерінің кем дегенде 50% -ы бастамаса.

5.8. Клубтың кез-келген мүшесімен президент лауазымына және бас төрешіге кандидаттар ұсынылуы мүмкін.

5.9. Жалпы жиналысқа қатысқан Клуб мүшелерінің қарапайым көпшілігі өз кандидатурасын қолдаса, президент (бас төреші) сайланды деп есептеледі. Клуб мүшелерінің дауыстар тең болған жағдайда, президенттің (басты төрешінің) кандидатурасын ұсыну үшін сайлаудың екінші айналымы өткізіледі.

5.10. Клубтың президенті (бас төреші) Клубтың жаңа президентінің (бас төрешісінің) нақты сайланғанға дейін өз өкілеттігін сақтап қалады.

5.11. **Мектептік дебаттық клубының президентінің (жетекшісі) міндеттері:**

мектептік дебаттық клубының атауы мен белгілері туралы шешім;
жұмыс жоспарын әзірлеу, келісу және бекіту;

дебаттық форматтарды үйрету;
 оқытудың белсенді топты және жеке түрлерін жүргізу: семинарлар, тренингтер, пікірсайыстар, рөлдік ойындар, турнирлер;
 ағымдағы қызметті жүргізу;
 клуб мүшелерін мектепішілік, аймақтық, ұлттық және халықаралық турнирлерге дайындау;
 мектептік дебаттық клубының қызметімен байланысты мәселелер бойынша педагогикалық қызметкерлердің мүшелерімен өзара әрекеттесу;
 оқу жылында кемінде 2 рет жалпы жиналыстарды өткізу;
 мектептік дебаттық клубының іс-шараларын өткізу;
 мектептік дебаттық клубының портфолиосын құру (аудио, видео және фото материалдар);
 әр түрлі іс-шараларда, соның ішінде басқа ұйымдар өткізетін мектеп дебаттық клубының тұсаукесері;
 мектептік дебаттық клубының қызметі туралы ақпарат;
 жинақталған жұмыс тәжірибесін қорыту;
 ерекшеліктері мен дәстүрлерін ескере отырып, дебаттың жалпы принциптеріне негізделген ойын форматтарын дамыту;
 мектепішілік турнирлерді өткізу кезінде ойыншылардың сөйлеу тәртібі мен ережелерін анықтау;
 мектептегі дебат клубының үздік мүшелерін көтермелеу туралы мектеп директорына ұсыныстар дайындау;
 клубтармен, студиялармен және зияткерлік-сауық бейініндегі қауымдастықтарымен өзара әрекеттесу;
 мектептік дебат клубының қызметі туралы ағымдағы және жылдық ақпаратты дайындау.

5.12. Мектептік дебат клубының бас төрешісінің міндеттері:

тренингтарды өткізу үшін тақырыптарды таңдау;
 іскерлік ойындарды өткізу үшін тақырыптарды таңдау;
 мектеп дебат клубының өткізетін барлық жарыстарында төрешілік ұйымдастыру және өткізу.

6. Мектептік дебат клубына мүшелік.

6.1. Мектептік дебат клубына кіру дебат қозғалысының идеяларын өз еркімен қабылдайтын жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарының барлық оқушылары мен мұғалімдері үшін ерікті болып табылады;

6.2. Мектептік дебат клубының мүшесі болу үшін Клубтың Президентіне Клубқа қосылуға өтініш жазып, тиісті шешім Клубтың жалпы жиналысында қабылданады;

6.3. пікірсайыстарға, турнирлерге, форумдарға қатысу үшін мектептік дебат клубының мүшелері топ болып бірлеседі;

6.4. клубтың Президентіне өтініш беру арқылы немесе Клубтың мүшесі ретінде қатысуын тоқтатуына байланысты бір жыл ішінде мектептегі дебат клубында мүшеліктің тоқтатылуы іс жүзінде болуы мүмкін.

6.5. Мектептік дебат клубының әрбір мүшесі құқылы:

- мектептік дебат клубының мүшелері шешуші дауыс беру құқығы бар жалпы жиналыстарға қатысу;
- мектептік дебат клубының кез келген іс-шараларына қатысу;
- мектептің жетекшісімен келісіп, әр түрлі дебат турнирлерінде Мектеп дебат клубын ұсынуға;
- мектептік дебат клубының қызметі туралы ұсыныстар енгізу, оларды талқылауға және іске асыруға қатысу;
- мектептік дебат клубының қызметі туралы ақпарат алу;
- мектептік дебат клубының мүшелігінен ерікті түрде шығуға;
- мектептік дебат клубының үйлестіру органдарына сайлау және сайлану.

6.6. Мектептік дебат клубының әрбір мүшесі келісуге міндетті:

- нақты Ереже;
- мектептік дебат клубының және оның мүшелерінің қызметін реттейтін басқа да ережелер;
- мектептік дебат клубының басқа мүшелерін құрметтеу;
- мектептік дебат клубының жұмысына белсенді қатысуға, іс-шараларды жоспарлауға және өткізуге;
- мектептік дебат клубы мүшелерінің жалпы жиналысының барлық шешімдерін орындауға;
- мектептік дебат клубы мүшелерінің кездесулеріне уақтылы қатысу;
- осы Ережелерді бұзатын әрекеттер, ұжымдық қатынастардың этикасы, сондай-ақ Клубқа моральдық немесе материалдық зиян келтіретін әрекеттер жасауға болмайды.

7. Мектептік дебат клубтарының қызметін басқару. Мектептік дебат клубтарын басқарушы орган - мектептік дебат клубтарының қызметін үйлестіру мақсатында облыстық (қалалық, аудандық бөлімдер) білім басқармалары құрған **өңірлік дебат клубы** болып табылады.

7.1. Өңірлік (мектепшілік, аудандық, қалалық) (республикалық деңгейде қалалар үшін) деңгейінде өтетін мерзімі: (қыркүйек-сәуір).

7.2. Облыстық (мектепшілік, аудандық, қалалық, (республикалық деңгейде қалалар үшін) жергілікті атқарушы органдар, білім беру ұйымдары ұйымдастырушылар болып табылады.

7.3. Өңірлік дебат клубының міндеттері:

- өңірдегі мектеп дебат клубтарының мақсаттары мен міндеттерін жүзеге асыру мәселелерін шешу;
- мектептік дебат клубтарын одан әрі дамыту бағыттарын анықтау;
- мектептік дебат клубтарының заңды түрде жұмыс істеуін бақылау, сондай-ақ пікірсайыстар мен негізгі ережелердің негізгі принциптерін сақтау;
- мектептік дебат клубтарының тиімділігін арттыру бойынша қажетті шараларды әзірлеу;
- өңірлік ойындар, турнирлер үшін тақырыптарды таңдау және бекіту;

мектептік дебат клубтары үшін өткізілетін барлық жарыстарда төрешілікті ұйымдастыру және өткізу;

білім мен дағдыларды алмасу жүйесін құру жөніндегі шараларды жүзеге асыру;

өңірлік турнирлерді, ойындарды өткізу туралы сұрақтарды шешу;

турнирлерді өткізу және негізгі қызметті ұйымдастыру үшін қажетті қаржыландыру көздерін тарту мәселелерін шешу;

халықаралық деңгейлерде, республикалық, өңірлік турнирлерде, мектеп дебат клубтарының командаларын ұсыну.

3-қосымша

Турнирдің өңірлік (мектепшілік, аудандық (қалалық), өңірлік) кезендері үшін болжамды дебат тақырыптары

1. Патриоттық тәрбие

1) «Иә, біздің заманымызда адамдар болған ...» аға ұрпақтың мысалдары бүгін біз үшін жарамсыз;

2) Қазақстанның патриотизмі - аңыз немесе шындық па?

3) азамат: адамның құқығы немесе міндеті ме?

2. Рухани-адамгершілік тәрбие

4) жас болу (заманауи) оңай ма?

5) ауылға қарағанда, үлкен қалада тұрған жақсы;

6) өнеге мәдениетке тәуелді;

7) туған елде тұрып, жұмыс істеу – дарынды жастардың таңдауы;

8) жастардың желідегі өмірі: онлайн және офлайн;

9) БАҚ – мемлекеттің қатаң бақылауында болу керек.

3. Құқықтық және көп мәдениеттілік тәрбиесі

10) баға қою оқушыларды бағалаудың тиімді жолы;

11) біздің мектептерде оқытылуға тиіс маңызды пән – әлеуметтік жауапкершілік;

12) қылмыстық мінез-құлық биологиялық тұрғыдан анықталған;

13) демократиялық өзгерістер азаматтық құқықтық сана сезімсіз мүмкін емес;

14) ғылыми-техникалық өрлеу – ол жақсылық па жамандық па?

15) әлеуметтік өзгерістерге тек қана революция арқылы жетеміз.

4. Экологиялық тәрбие

16) қала экологиясы: қала тұрғындарының немесе арнайы ұйымдардың мәселесі ме?

17) туризмнің қоғамға тигізер пайдасынан кесірі көбірек;

18) экологияны сақтауда жаңа технологиялар тиімсіз.

5. Эстетикалық тәрбие

- 19) замануи өнердің еш мағынасы жоқ және жаман күйде;
20) біздің ұлттық киім нақыштағы элементтерден тұру керек.

6. Отбасылық тәрбие

- 21) жасөспірімдердің қылмыскер болуына кім кінәлі: балалар немесе ересектер?
22) балалар өз ата-аналарынан ақылдырақ;
23) «егер адам қай айлаққа жол тартқанын білмесе, оған бірде-бір кемең желі де оңынан тұрмайды» (Сенека);
24) қазіргі таңда толық емес отбасы қоғамның бір бөлшегіне айналды;
25) әлеуметтік желі балалармен ата-аналардың арақатынасын үзеді;
26) жұмысбасты ата-аналар балаларының жарқын болашағын қамтамасыз ете ала ма?

7. Кәсіби-шығармашылық тәрбие

- 27) мамандық таңдау: ақша немесе жан азығы үшін бе;
28) мамандық – бұл өзіңнің немесе басқалардың игілігі үшін еңбек ету;
29) не маңызды: бір істің майталманы болу немесе жан жақты маман болу?
30) беделді жұмыс немесе беделсіз сүйікті іс жақсы ма?

8. Еңбек және экономикалық тәрбие

- 31) материалдық ынталандыруға қарағанда, мықтырақ ынталандыру бар;
32) таза бизнес мүмкін емес;
33) балаларға ерте табыс табуды үйрету, олардың болашағы үшін маңызды.

9. Физикалық тәрбие және салауатты өмір салтын ұстану

- 34) қауіпті және жәбір көрсететін спорт түрлерін заңмен тиым салу керек;
35) интернет балалар үшін қауіпсіз;
36) жастар газдалған сусындарға тәуелді;
37) компьютерлік ойындар денсаулыққа зиянды.

4-қосымша

Карл Поппер дебат форматы

1. Дебат форматы.

Карл Поппер дебат бағдарламасы – ең оңай және жаңадан бастаған дебатшыларға арналған ең тиімді білім алу дебаттарының форматы.

1.1. Турнир іріктеу ойын шеңберінен (4 турдан кем болмайды) және финалдық ойыннан тұрады: төрттік финал, жартылай финал және финал. Финалдық ойындар олимпиада жүйесі бойынша өткізіледі.

1.2. Дебаттың әрбір раундында командалар – Жақтау және Даттаушы жақ, олардың бірі берілген тақырыпты қолдайды, ал екіншісі оны теріске шығарады.

1.3. Соңғы екі (аналитикалық) сөзден басқа, әрбір сөз сөйлеуден кейін, спикерлерге қарсы командалар сұрақ қояды (қарама қарсы сұрақтар раунды немесе қарама қарсы тергеу).

1.4. Іріктеу ойындарында *әрбір команда «Жақтау» және «Даттау» тұрғысынан ойнауы қажет, командалардың позициялары жеребе тастау арқылы анықталады.*

1.5. Ойынды ұйымдастыру процесінде келесі талаптар орындалады:

1) командалар іріктеу турларының ойындарында бір реттен артық кездеспейді, сондай-ақ бір білім беру ұйымының командалары кездеспейді;

2) төраға өз білім беру ұйымдарының командасына төрағалық ете алмайды;

3) ойынның алдында командалардың ұстанатын жақтары, төраға алқасының құрамы және ойынды өткізу орны жарияланады;

4) импровизациялық ойын (төрттік финал) тақырыбы ойын басталғанға дейін 15 минут қалғанда жарияланады;

б) әрбір іріктеу ойындарында жеңгені үшін команда 3 балл, жеңілгені үшін 1 балл алады. Әр ойыншы өз рангін (спикерлік балл) алады. Спикерлік баллдардың соммасы бойынша іріктеу ойындарында турнирдің үздік спикері анықталады;

7) 3 турдың іріктеу ойындарының нәтижелері бойынша алған ұпайларының соммалары бойынша 4 команда жартылай финалға шығады (ұпайлар тең түскен жағдайда, алдыңғы ойындардың нәтижелері ескеріледі). Турнирдің финалында екі команда ойнайды.

2. Регламент. Команды Ж (жақтаушы), Д (даттаушы)

1) Ж1 – 6 минут – команданы таныстыру, тақырыптың өзектілігі, негізгі түсініктерді түсіндіру, ойларын алдыға тарту (ойын, бірақ аспектілермен де жүргізіледі) – команданың негізгі құндылықтары – команданың барлық дәлелдерін көрсететін қысқаша мәлімдеме.

Д3 – 3 минут – қарама-қарсы тергеу Ж1.

2) Ж1 – 6 минут – команданы таныстыру, берілген түсініктер бойынша команданың өз ойын білдіру (келісім), өлшемдер мен аспектілерді қабылдау-қабылдамау, дәлелдерге шабуыл. Жақтау, қарама қарсы сұрақтар раундының қортыныдысын шығару, сонымен қатар Даттаудың қысқаша дәлелдерін анықтап ашу.

Ж3 – 3 минут – қарама-қарсы Д1.

3) Ж2 – 5 минут – Жақтау ұстанымын қайта құру, қарама қарсы сұрақтар раундының қортыныдысын шығару, дәлелдерге шабуыл Даттау және өз кейстерін толық ашу.

Д1 – 3 минут – қарама-қарсы тергеу Ж2.

4) Д2 – 5 минут – Жақтау, қарама қарсы сұрақтар раундының қортыныдысын шығару, Даттау ұстанымын қайта құру, Жақтау кейсіне шабуыл және өз кейстерін толық ашу.

Ж1 – 3 минут – қарама-қарсы тергеу Д2.

5) Ж3 – 5 минут – ойын сараптамасы: түйісу нүктелерін және ойлардың қақтығысын анықтау, дебаттың түйін сәттеріне екпін беру, түсіндіру, Жақтау дәлелдерінің неге дәлелдірек екенін анықтау. Сөз сөйлеп болған соң Спикерге сұрақ қойылмайды.

6) Д3 – 5 минут – Терістеудің соңғы сөзі, ұқсас: ойын сараптамасы.

Әрбір командада дайындыққа жалпы 8 минут уақыты (тайм-аут) бар, бірақ ережеге сәйкес раундта 2 минуттан жоғары уақыт алуға болмайды.

Аз дегенде 15-30 секунд алуға болады, уақыт артылып пайдаланбай қалмас үшін оны ұзартуға болады.

7) Толық форматтың Регламенты кейбір кездерде сөз сөйлеуге байланысты қысқартылады (әсіресе дайындық ойындарында (көбіне сөз сөйлеу уақыты 5 минутке дейін қысқартылады – Ж(Д)1 және 4 минут – Ж(Д)2,3)).

3. Формат төрелігі.

1) төрешінің дебаттағы ақтық шешімі нақты;

2) ереженің бұзылуы (төрешінің шешіміне қарай) спикерлердің ұпай сандарының азайтылуына немесе команданың дебат раундтарында жеңілгендігі болып табылады;

3) қатаң түрдегі ойынның бұзылуы, жазалау шешімі қабылдануға дейін барады, төреші Турнирдің бас төрағасымен кеңеседі;

4) бас төреші немесе онымен құрылған комиссия командаға жаза қабылдайды, команданы немесе ойыншыны турнирдан шығарып жібере алады;

5) төрешілер шешімді ауыстырмайды, бірыңғай жағдай ретінде ашық немесе қасақана өтірік айту – бұл жағдайда бас төраға ойын төрешісінің шешімін өзгерте алады, егерде шешім келесі раунд басталғанға дейін өзгертілсе;

6) төрешілер ойын аяқталғаннан кейін нәтижені жариялайды, барлық командаларға теңдей көңіл бөле отырып, ойынға пікір айтуға құқылы.

5-қосымша

Дебаттардың дүниежүзілік мектептік форматы (WSDF)

1. Жалпы ережелер

1. Дебат форматы.

1) Дебатта 3 адамнан (Спикерлер деп аталатын) тұратын 2 команда, таймкипер, сонымен қатар Төрешілер алқасы қатысады.

2) Командалар келесі Ойыншылардан тұрады:

жақтау командасы (немесе «Үкімет» командасы) – жақтау командасының бірінші спикері, жақтау командасының екінші спикері, жақтау командасының үшінші спикері.

даттау командасы (немесе «Қарсылас» командасы) – даттау командасының бірінші спикері, даттау командасының екінші спикері, даттау командасының үшінші спикері.

3) Ойыншылардың сөз сөйлеу кезегі:

жақтау командасы (немесе «Үкімет» командасы) – жақтау командасының бірінші спикері;

даттау командасының бірінші спикері;

жақтау командасының екінші спикері;

даттау командасының екінші спикері;

жақтау командасының үшінші спикері;

даттау командасының үшінші спикері;

даттау командасының қорытындылау сөзі (даттау командасының бірінші немесе екінші спикері сөйлейді);

жақтау командасының қорытындылау сөзі (пайымдау командасының бірінші немесе екінші спикері сөйлейді).

4) Пікірталас барысында ойыншылар сөз сөйлеуі, сондай-ақ қарсыластарға сөз сөйлеген уақытта ақпараттық сұраныстар беруі керек. Ойын барысында Ойыншылардың кез-келген басқа сөз сөйлеуіне тыйым салынған.

2. Ойыншылардың рөлі.

1) Команданың бірінші спикерлері. Жақтау: 100% сөз – жаңа материал – кейс. Даттау: 80% сөз – жаңа материал (даттаудың конструктивтік кейсі), 20% сөз – қарсыластарының кейсін теріске шығару.

3. Дебат тақырыбын интерпретациялау.

1) «Дәлелдерді бөлу» (қай дәлелдерді бірінші енгізу, қайсысын екінші спикерді). Өз команданың кейсінің үлкен/негізгі бөлігі. Сөйлеу барысында қарсыластардың ақпараттық сұранысқа жауаптары.

2) Даттау жағы үшін: теріс дәлелдерді ұсыну (саны көп).

3) Команданың екінші спикерлері:

25-50% (жағдаяттық қатынасы, дебаттық тарапқа байланысты);

жаңа дәлелдер (кейстің 1/3 бөлігі);

50-75% – қарсыластың бұрынғы сөздерін жоққа шығару;

Түйіндемені бастау: не туралы пікірталасамыз және мен не істеймін?

командалық тізбені ұмытпай, қарсыластың дәлелдерін жоққа шығару (Жақтау уақыты 40% дейін, Даттау уақыты 50% дейін);

жаңа дәлелдер енгізу (60% дейін Жақтау уақыты және 50% дейін Даттау уақытынан);

сөйлеу барысында қарсыластардың ақпараттық сұранысқа жауаптары.

3) Команданың үшінші спикерлері:

0% жаңа материал – жаңа дәлелдер жоқ (БІРАҚ: кейстің келтірілген дәлелдерін қолдауға және жаңа мысалдарды қолдануға болады!);
 қарсыластардың дәлелдерге жауаптары (60-75% уақыт);
 өз командасының бастапқы кейсін қалпына келтіру, командалық желіні ұмытпау; (25-40% уақыт);
 сөйлеу барысында қарсыластардың ақпараттық сұранысқа жауаптары.

4) Командалардың қорытынды сөздері:

0% жаңа материал. Жаңа дәлелдер, мысалдар, фактілер енгізу мүмкін емес;

өткен ойынға талдау, өз командасы ойынының жақсы қырларын көрсетуге тырысып, қарсыласудың негізгі бағыттарын айқындайды;

қарсыластардың ақпараттық сұраныстарына жауап бермейді, бұл сөз сөйлеуде сұрақ қойылмайды.

5) Резолюция.

резолюция – бұл қисынға келтірілген «Бұл Палата» сөзінен басталатын дебаттардың тақырыбы;

резолюцияны мүмкін емес ықтимал екіұштылықты болдырмау үшін қисынға келтіру керек.

6) Дайындық.

дайындалған раундтар үшін резолюция турнирдің басталуына ең кемі бір ай бұрын хабарлануы керек;

импровизацияланған раундтар үшін резолюция Турнирдің басталуына ең кемі 25 минут бұрын хабарлануы керек;

командалар турнирге оның ресми басталуына дейін бес минуттан кешікпей келулері керек;

ойыншыларға дебатқа дайындық кезінде және ойын кезінде баспа және жазбаша материалдарды пайдалануға рұқсат етіледі. Электрондық құрылғыларды пайдалануға тыйым салынады.

6) Ақпараттық сұраныстар.

ақпараттық сұраныстар спикерге сұрақтар түрінде немесе оның сөзіне түсініктеме түрінде беріледі;

ақпараттық сұраныстар қарсыластар тарапынан ғана жіберіледі;

ақпараттық сұраныстар сөз сөйлеушінің сөйлеуінің тек бірінші және соңғы минуттар аралығында жіберілуі мүмкін;

ақпараттық сұраныс беру үшін Ойыншы бір қолын сөз сөйлеуші бағытына қарай созып, екіншісін бастың артына қойып тұруы керек. Ойыншы сондай-ақ: сөйлеушінің назарын аудару үшін «сұрақ», «пікір» деп сөз айтуға;

ақпараттық сұраныстар 15 секундтан артық созылмайды және бұрынғы ақпараттық сұраныстан кейін 15 секундтан артық жіберілмейді;

ойыншы оған берілген ақпараттық сұранысты қабылдайды немесе қабылдамайды. Ойыншы, сондай-ақ ақпараттық сұраныс жіберген қарсыластың сұранысын ой-пікірін немесе сөйлеу бөлігін аяқтағанға дейін біраз уақытқа кейінге қалдыруға рұқсат сұрайды.

7) Сөз сөйлеу ұзақтығы. Алғашқы алты сөз сөйлеу ұзақтығы - 6 минут. Қорытынды сөздің ұзақтығы - 3 минут. Кез келген сөз сөйлеудің ұзақтығы белгіленген 30 секунд мерзімінен артық болса, оны тоқтату керек.

4. Уақыт тәртібі. Сөз сөйлеу барысында уақыт тәртібінің сақталуын тайм-кипер бақылайды. Тайм-кипер болмаған жағдайда оның міндеттерін төреші атқарады.

5. Төрешілік (ұйымдастыру жиналысы). Дебатты бір, екі немесе үш Төреші алқасы төрешілік етуі тиіс.

1) Ең тәжірибелі Төреші қазылар алқасының жетекшісі болып тағайындалады және бірқатар арнайы өкілеттіктерге ие болады.

2) Дебаттар аяқталуы бойынша Төрешілер раунд аяқталғаннан кейін 10 минут ішінде өздерінің ойыншылар мен командалардың жеке шешімдері мен балдарын жариялауға тиіс, сондай-ақ Төрешілердің саны тақ болған жағдайда жеңімпазды жариялайды.

3) Ауызша талдау немесе кері байланыс раундтың соңында жүргізіледі, онда төреші бұндай шешімнің неге қабылданғанын түсіндіреді.

6. Интерпретация. Интерпретация (Дефиниция) – бұл дебат тақырыбын (ойын алаңы) нақты анықтау мақсатында, резолюция мәтінінде қамтылған тұжырымдамалар мен анықтамалар мазмұнын нақтылау.

1) Жақтау командасының бірінші спикері өзінің конструктивті сөздерінің басында, сондай-ақ ойын барысында түсініктеме беруі керек.

2) Интерпретация резолюциямен айқын логикалық байланыс болуы керек. Егер мұндай байланыс болмаса, бұл «тақырыптың алмасуы» деп аталады және Ереженің бұзылуы болып саналады.

3) Интерпретация әділ болуы керек: егер дебаттың тақырыбы кез-келген тезис болса, онда ол өзін-өзі арандатушы болмауы керек. Егер дебат тақырыбы жоспардың механизмі немесе заң жобасы болса, онда ол кво мәртебелігін (істердің қазіргі жағдайы) өзгертуі тиіс.

4) Интерпретация жалған кеңістіктік немесе географиялық анықтамадан тұрмауы тиіс, яғни, тақырыпты талқылауда басқа да дебатқа қатысушылардың жеткілікті білімі жоқ белгілі бір жерге тарылтуға болмайды.